

A2005:004

Näringsklimatet i Sverige 2004

Peter Vikström

Näringsklimatet i Sverige 2004

Peter Vikström

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 063 16 66 00
Telefax 063 16 66 01
E-post info@itps.se
www.itps.se
ISSN 1652-0483

För ytterligare information kontakta Peter Vikström
Telefon 063 16 66 15
E-post peter.vikstrom@itps.se

Förord

Förmågan att attrahera investeringar kan för ett enskilt land beskrivas i det som brukar kallas näringsklimat. Ett kargt eller gynnsamt näringsklimat är på sikt det samma som skillnaden mellan stagnation och tillväxt.

I den här rapporten är det företagens syn på det svenska näringsklimatet som står i fokus. ITPS har låtit drygt 300 företag svara på frågor om vad som påverkar deras investeringsbeslut och hur de uppfattar utvecklingen av dessa förhållanden i Sverige jämfört med i omvärlden. Resultaten tyder på att företagen, jämfört med tidigare års undersökningar ser en fortsatt försämring i det svenska näringsklimatet. Ett centralt resultat är betydelsen av att det finns tillgång till arbetskraft av hög kompetens. Sverige har sedan länge valt det som brukar kallas en high-road-strategi, med inställningen att lågkvalificerade arbetstillfällen kan konkurreras ut av länder med exempelvis lägre lönekostnader så länge dessa ersätts av mer kvalificerade arbetstillfällen. Denna strategi bygger på en god tillgång till kvalificerad arbetskraft.

Resultaten bör därför tolkas som att tillväxtpolitiken samtidigt måste hantera ett efterfrågeunderskott för lågkvalificerad arbetskraft och ett utbudsunderskott av högkvalificerad.

Projektledare har varit Peter Vikström. I arbetet har dessutom Ann-Christine Strandell deltagit.

Östersund mars 2005

Sture Öberg
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Summary	9
Undersökningens genomförande	11
Utgångspunkter	11
Metod.....	12
Urvalet	12
Resultatet i sammandrag	15
Övergripande synpunkter på det svenska näringsklimatet	15
Företagens framtidsutsikter	17
Betingelser för investeringar i Sverige	20
Betingelser för sysselsättningstillväxt i Sverige och utomlands	26

Sammanfattning

Den föreliggande undersökningen av näringsklimatet genomfördes under december 2004 och januari 2005. Ett antal utvalda företag fick besvara en enkät dels om sina framtidsplaner avseende att antal viktiga målvariabler som t.ex. sysselsättning, dels hur de bedömde olika faktorerens betydelse för att investera, skapa sysselsättning samt bedriva näringsverksamhet i Sverige. Urvalet av företag baserades på en population bestående av internationella företag vilka består av dels utlandsägda företag, dels svenskägda företag med verksamhet i utlandet.

En stor andel av de undersökta företagen menar att det svenska näringsklimatet har försämrats under de senaste åren. Detta innebär att den negativa trend som registrerats i tidigare studier av näringsklimatet fortsätter. Näringsklimatet bedöms som bättre i de nya EU-länderna i Östeuropa och ungefär likartat i övriga EU-länder.

Ett centralt resultat är betydelsen av att det finns tillgång till arbetskraft av hög kompetens. Tillgången på kvalificerad arbetskraft bedöms som en betydelsefull faktor bakom företagets beslut att investera i Sverige. Företagen lägger inte alls samma vikt på tillgången på okvalificerad arbetskraft. Det är därför oroande i sammanhanget att företagen ser problem på sikt med att rekrytera kvalificerad arbetskraft.

Inställningen till arbetsrättslagstiftningen för rekryteringen av arbetskraft är delad. Ungefär lika stora andelar anser att den leder till att färre rekryteras som att antalet rekryterade inte påverkas. Mer entydigt är däremot företagets inställning till att arbetskraftskostnaderna har stor betydelse för företagets rekryteringsplaner.

I företagets syn på skatternas betydelse för att investera i Sverige är det nivån på inkomstbeskattningen av tjänst som lyfts fram som särskilt viktig. Nivån på bolagsskatterna ges inte samma betydelse.

Den enskilt mest betydelsefulla faktorn bakom beslut att investera och öka sysselsättningen är ökad efterfrågan och expansion av verksamheten, vilket följer resultatet i tidigare näringsklimatundersökningar. Ökad efterfrågan och följande expansion av verksamheten bör emellertid främst betraktas som en del av konjunkturen och därmed inte som en del av näringsklimatet vilket är definierat utifrån strukturella förhållanden.

Sammantaget pekar den föreliggande undersökningen i stort ut samma problem och brister med det svenska näringsklimatet som påvisades i den föregående ITPS-undersökningen. Detta trots att undersökningspopulationen har breddats, vilket indikerar att de svagheter som pekas ut inte enbart angår de allra största företagen utan utgör betingelser som är av generell betydelse för den svenska företagsamheten.

Summary

The present investigation of the business climate was conducted during December 2004 and January 2005. A sample of enterprises answered a survey about their future plans regarding a number of important variables such as employment and investments. They were also asked about the importance of a number of factors for their strategic decisions concerning the same variables. The sample was based on a population of so called international companies i.e. foreign owned companies operating in Sweden and Swedish companies that operate abroad.

A large proportion of the enterprises answer that the general business climate in Sweden has deteriorated over recent years. This means that the negative trend as indicated in previous studies of the Swedish business climate is reconfirmed. The business climate is considered to be better among the new European Union members in Central and Eastern Europe and approximately the equal to that in the other member states.

A significant result from the investigation is the importance of the supply of high-skilled labour for decisions to invest in Sweden. The supply of low-skilled labour is not nearly as important as the supply of high-skilled labour.

When addressing labour market regulations the views are disparate. Those that believe that the present regulatory regime leads to fewer persons being employed are about as many as those that claim that there is no impact from regulation on the number of persons recruited.

Furthermore, the enterprises think that the level of the taxes on labour income is an important factor behind the decisions to invest in Sweden. The level of taxes on corporate profits is not regarded nearly as important.

In general, the most important factors that guide decisions to invest and expand employment are increased demand and the expansion of the enterprises' activities, which also is in line with previous studies of the Swedish business climate. However, increased demand and related expansion should be considered as parts of the business cycle and thereby not as parts of the general business climate that is focused on structural factors.

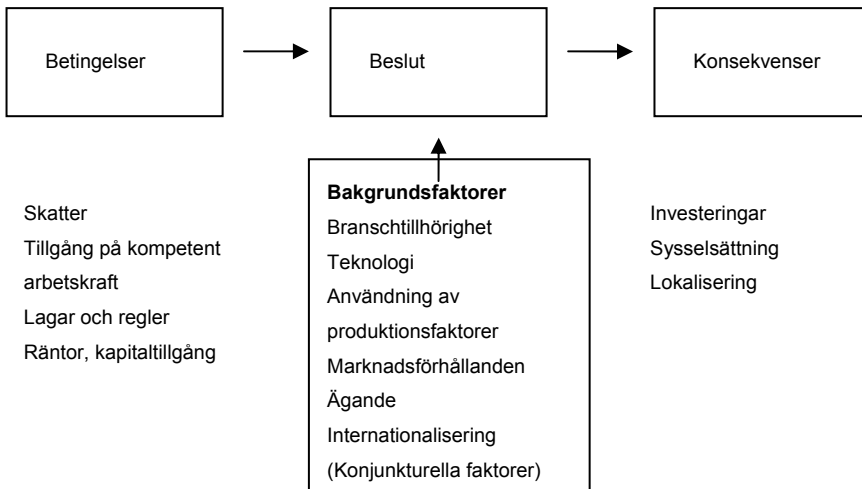
The results point out more or less the same problems as the previous ITPS study on the business climate despite the fact that the present investigation utilizes a broader sample of enterprises than the previous one. In the previous study only the largest enterprises were covered. The conclusion is that the weakness in the business climate that has been pointed out not only is of importance for the biggest enterprises but also of general importance for the Swedish business sector.

Undersökningens genomförande

Utgångspunkter

En viktig del av undersökningen är att utgå ifrån en entydig definition av det som skall undersökas, det vill säga vad det är som konstituerar begreppet näringsklimat och hur det mäts på ett relevant sätt. I brist på en entydig och allmänt accepterad definition kan näringsklimatet sägas utgöra de betingelser som påverkar företagets beslutsfattande och som därigenom får konsekvenser för viktiga målvariabler. Detta synsätt åskådliggörs i figur 1.

Figur 1 Operationalisering av näringsklimat



Betingelser är de strukturellt betingade omvärldsfaktorer som förväntas påverka företagets strategiska beslut. Här ingår sådant som skatter, tillgång på arbetskraft, lagar och regler etc.

Kopplingen mellan betingelserna och företagets beslutsfattande undersöks utifrån vilka *konsekvenser* dessa beslut får för målvariabler som är viktiga i ett tillväxtpolitiskt sammanhang. Det är viktigt att komma ihåg att besluten inte enbart är ett resultat av vissa betingelser utan också av företagsspecifika bakgrundsfaktorer som t.ex. branschtillhörighet, tek-

nikanvändning, grad av internationalisering samt ägarförhållanden. Till exempel reagerar ett företag som relativt sett använder mycket arbetskraft annorlunda på en arbetskostnadsminskning än ett företag som är relativt kapitalintensivt.

Även om fokus i en näringsklimatundersökning bör ligga på betydelsen av strukturella faktorer, så är det viktigt att vara medveten om att även konjunkturella faktorer påverkar företagens beslutsfattande. Till exempel påverkas företagens tidshorisont för investeringar av de konjunkturella förhållandena. Trots detta innebär ändå bättre strukturella förhållanden (näringsklimat) att investeringsbenägenheten ökar generellt sett, även om det inte går att undvika påverkan från konjunkturella faktorer.

Slutligen utgörs konsekvenserna av centrala målvariabler som investeringar, sysselsättning, lokalisering etc. vilka det anses önskvärt att påverka i en positiv riktning.

Metod

Den föregående ITPS-undersökningen (ITPS, Rapport A2003:009) avseende näringsklimatet byggde på telefonintervjuer av ett begränsat urval företagsledare. Urvalet utgjordes initialt av 418 av de 500 företagen med störst omsättning. Företagsledarna svarade på ett antal frågor om hur de upplevde förutsättningarna för att driva sin verksamhet och vilka delar av näringsklimatet som var bra eller dåliga. Denna rapport är den senaste i en serie undersökningar av näringsklimatet som genomförts på likartat sätt sedan 1993. Undersökningarna genomfördes fram till 2000 i Nuteks regi.

Eftersom en målsättning med den föreliggande undersökningen har varit att basera datainsamlingen på ett större antal företag, så har telefonintervjuer bedömts som en mindre lämplig metod. Istället har datainsamlingen baserats på en webbaserad enkät. Denna metod har gett enklare administration samt mindre arbete med att sammanställa resultatet.

Urvalet

Undersökningens population utgörs dels av företag verksamma i Sverige med minst ett dotterbolag utomlands, dels av utlandsägda företag verksamma i Sverige. För samtliga företag gäller också att de skall ha fler än tio anställda. Denna population har valts eftersom frågor om det över-

gripande näringsklimatet och skillnader mellan Sverige och utlandet främst berör företag som har en internationell verksamhet. Dessutom är det främst inom denna företagspopulation som alternativen finns att etablera sig i mindre eller större utsträckning utanför Sverige.

Från denna population görs ett stratifierat slumpmässigt urval. Stratifieringen baseras på en indelning av populationen i fyra storleksklasser, där det från varje klass dras ett slumpmässigt urval. För att få ett så tillförlitligt resultat har urvalet av företag i varje storleksklass grupperats efter koncern tillhörighet och urvalet har sedan baserats på de företag som befinner sig högst upp i koncernstrukturen, dvs utgör det i Sverige högst lokaliserade moderbolaget. Undantaget från denna procedur är filialer till utländska företag, vilka har behandlats som enskilda företag. Det stratifierade urvalet har sålunda baserats på en population med följande sammansättning:

- Moderbolag för svenska internationella företag
- Moderbolag för utlandsägda företag
- Svenska filialer till utlandsägda företag

Populationen beskrivs i tabell 1.

Tabell 1 Populationen för undersökningen (antal koncerner)

	<i>Moderbolag för svenska internationella företag</i>	<i>Moderbolag för utlandsägda företag</i>	<i>Svenska filialer till utlandsägda företag</i>
Stora företag (mer än 499 anställda)	197	197	1
Större medelstora företag (250–499 anställda)	95	164	2
Medelstora företag (50–249 anställda)	309	723	23
Små företag (10–49 anställda)	208	1458	82

Undersökningen genomfördes för alla företagsgrupper i tabellen som en totalundersökning utom för två grupper. Ur grupperna med 10–49 och 49–250 anställda i moderbolag för utlandsägda företag gjordes ett slumpmässigt urval med 30 % av företagen. Detta förfaringsätt ger ett grundurval som utgörs av drygt 1 900 företag, vilket är ett tillräckligt stort antal för att även förekomsten av ett relativt stort bortfall skall ge ett analyserbart resultat.

Population och urvalsram för det stratifierade urvalet har utgjorts av ITPS databas över svenska internationella och utlandsägda företag. Från denna databas har urvalet gjorts i form av adressuppgifter antal anställda.

Enkätundersökningen genomfördes under tiden december 2004 till januari 2005. Eftersom relevanta e-postadresser inte kunde hittas till samtliga företag gjordes även utskick av enkätinbjudan via den vanliga postgången till ett urval av dessa företag. Detta medförde att enkätinbjudan gick ut till sammanlagt cirka 1 500 företag. Av dessa företag har cirka 332 svarat, vilket medför att det finns ett betydande bortfall. Detta medför naturligtvis att resultatet från undersökning måste tolkas med viss försiktighet. En preliminär bortfallsanalys visar att bortfallet är ungefär lika stort i alla storleksgrupper, vilket gör att en undersökning uppdelad på storleksklass blir relativt rättvisande. Även om bortfallet är stort, så representerar de företag som svarat på enkäten koncerner med totalt cirka 263 000 arbetstillfällen.

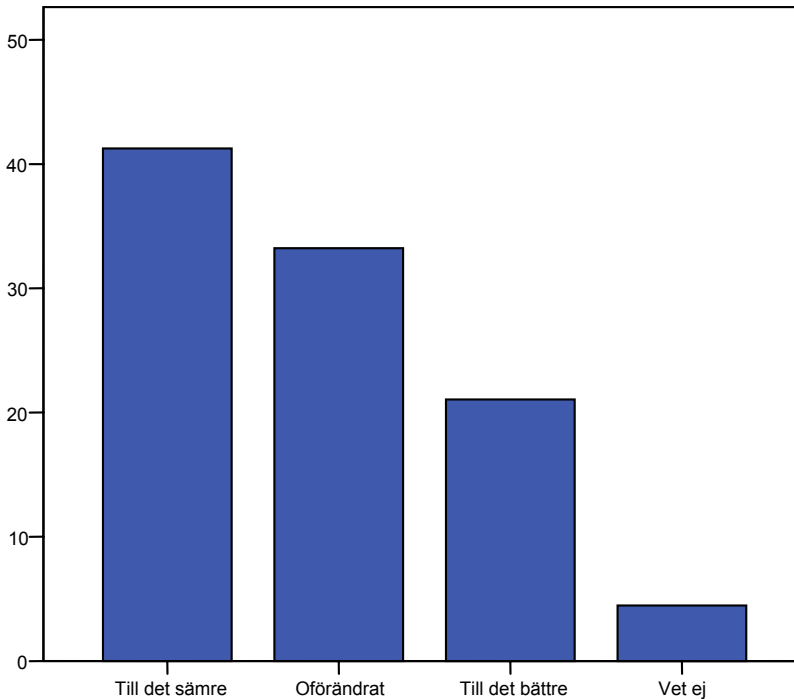
Resultatet i sammandrag

I detta avsnitt presenteras de viktigare resultaten på en aggregerad nivå. Redovisningen koncentreras till de faktorer som av undersökningen framgår som viktiga delar av näringsklimatet. Samtliga diagram visar svarsfördelningen i procent.

Övergripande synpunkter på det svenska näringsklimatet

Diagram 1 visar hur företagen tycker att det generella näringsklimatet förändrats under de senaste 5 åren.

Diagram 1 Företagens bedömning av näringsklimatets förändring.



Källa: ITPS

Den absoluta majoriteten av företag anser att näringsklimatet antingen är oförändrat eller förändrats till det sämre. Tabell 2 visar hur företagen anser att näringsklimatet är i olika regioner jämfört med Sverige.

Tabell 2 Näringsklimatet i olika regioner jämfört med Sverige. Procentuell svarsfördelning.

Region	Sämre	Ungefär lika	Bättre	Vet ej
"Nya" EU-länder	15,8	13,6	56,5	14,0
"Gamla" EU	11,9	54,9	19,5	13,7
Länder utanför EU	8,1	26,7	33,7	31,5

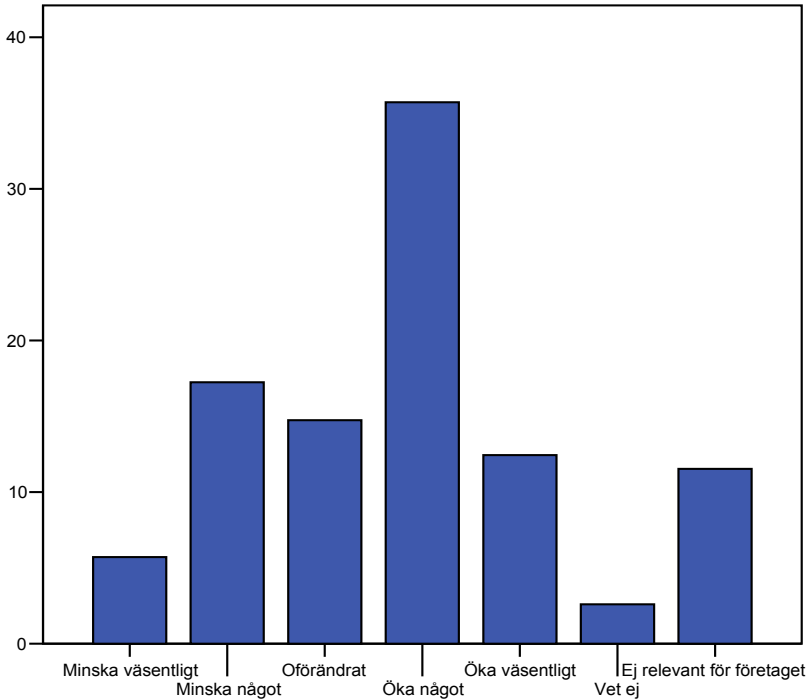
Källa ITPS

En hög andel av företagen svarar att näringsklimatet i de "nya" EU-länderna i Östeuropa är bättre än i Sverige. Vid en jämförelse mellan näringsklimatet i Sverige och det i de "gamla" EU-länderna svarar en stor andel att det är ungefär likartat. Även om det svenska näringsklimatet anses ha blivit sämre så bedöms det ändå inte vara sämre än i andra länder inom det "gamla" EU.

Företagens framtidsutsikter

I diagram 2 visas hur företagen ser på utvecklingen av produktionsvolymen på 5 års sikt

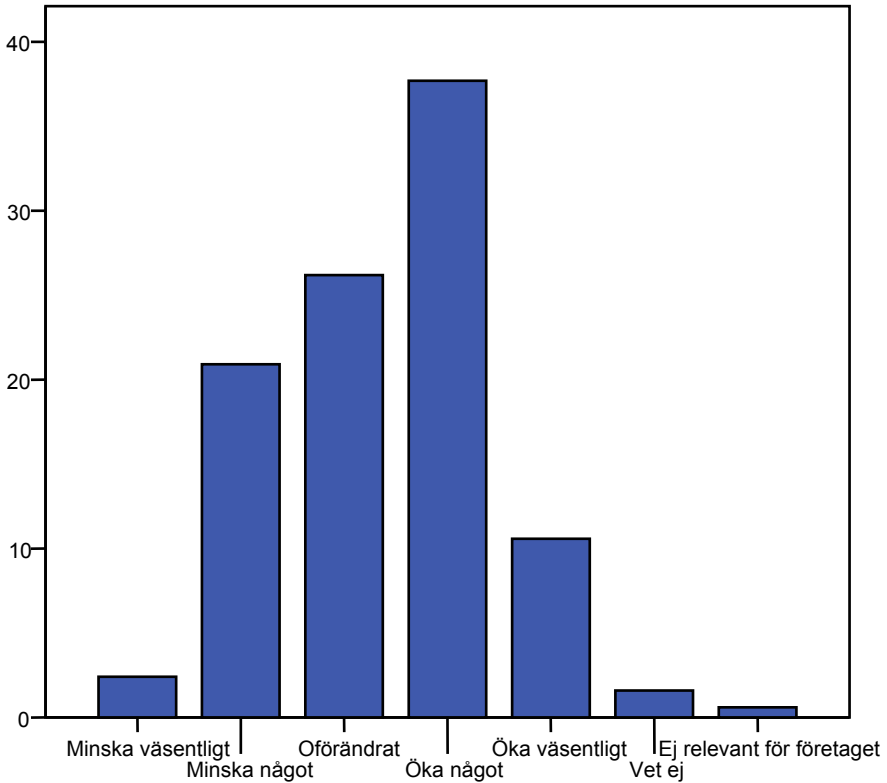
Diagram 2 Företagens bedömning av produktionsutvecklingen på 5 års sikt.



Källa: ITPS.

De flesta företagen bedömer att produktionsvolymen i Sverige kommer att öka något, även om omkring 18 % av företagen tror att den skall minska. Diagram 3 visar synen på den egna sysselsättningsutvecklingen i Sverige.

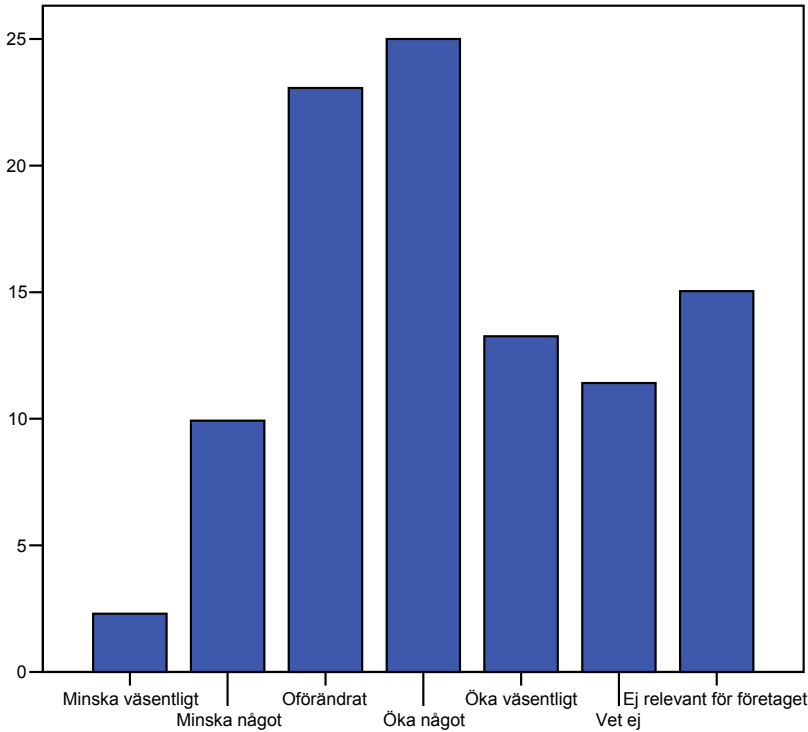
Diagram 3 Företagens bedömning av sysselsättningsutvecklingen i Sverige på 5 års sikt.



Källa: ITPS.

Återigen tror de flesta på en något ökad sysselsättning i Sverige, men det är drygt 20 procent som tror på en minskad sysselsättning i Sverige. Det är en relativt liten andel som tror på en väsentligt ökad sysselsättning. Diagram 4 visar hur företagen ser på den egna utvecklingen av antal sysselsatta i utlandet.

Diagram 4 Företagens bedömning av sysselsättningsutvecklingen i utlandet på 5 års sikt.



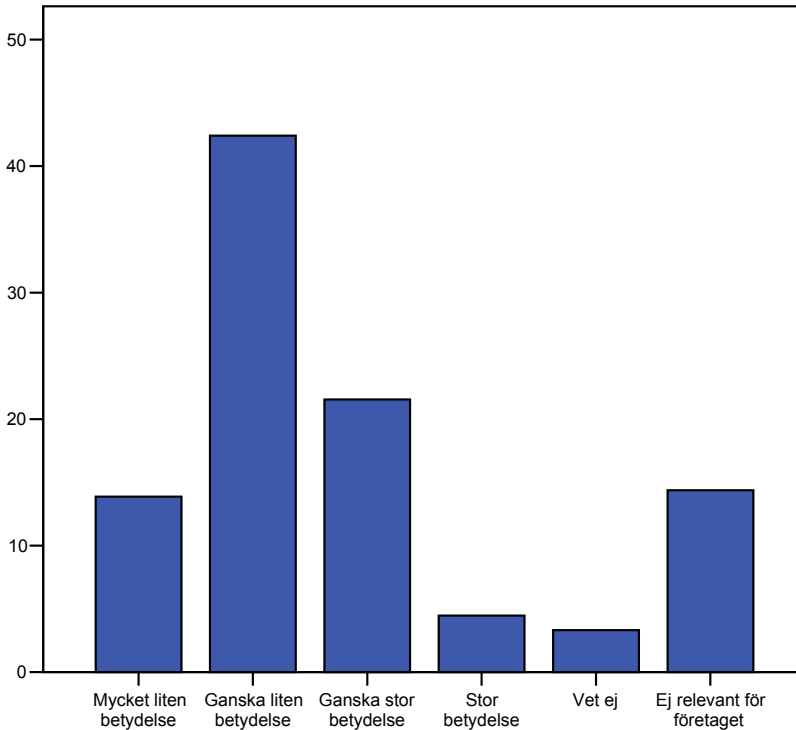
Källa: ITPS.

Här är fördelningen något annorlunda än i diagram 3. Det är en relativt stor andel som svarar vet ej eller att frågan inte är relevant för det egna företaget. Trots det är det en större andel av företagen som svarar att antalet anställda i utlandet kommer att öka väsentligt än som svarar att antalet anställda i Sverige kommer att öka väsentligt. Detta indikerar att företagen tror på en strukturförändring där sysselsättningen i utlandet kommer att växa snabbare än den i Sverige.

Betingelser för investeringar i Sverige

Diagram 5 visar vilken betydelse ränteläget i Sverige har för beslutet att investera i Sverige

Diagram 5 Räntelägets betydelse för investeringar i Sverige.

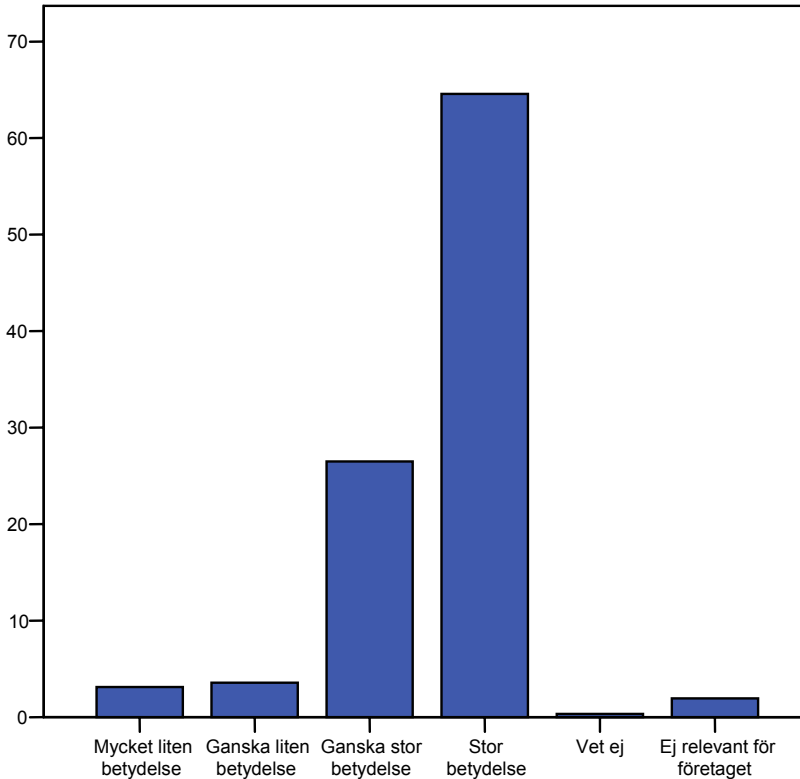


Källa: ITPS

Diagrammet visar att det svenska ränteläget är av relativt liten betydelse för investeringsbesluten, vilket indikerar att utvecklingen på den svenska kapitalmarkanden inte är av avgörande betydelse för investeringsbesluten. Detta är i linje med resultaten från den föregående ITPS-studien av näringsklimatet.

Diagram 6 visar hur utbudet av kvalificerad arbetskraft påverkar investeringarna.

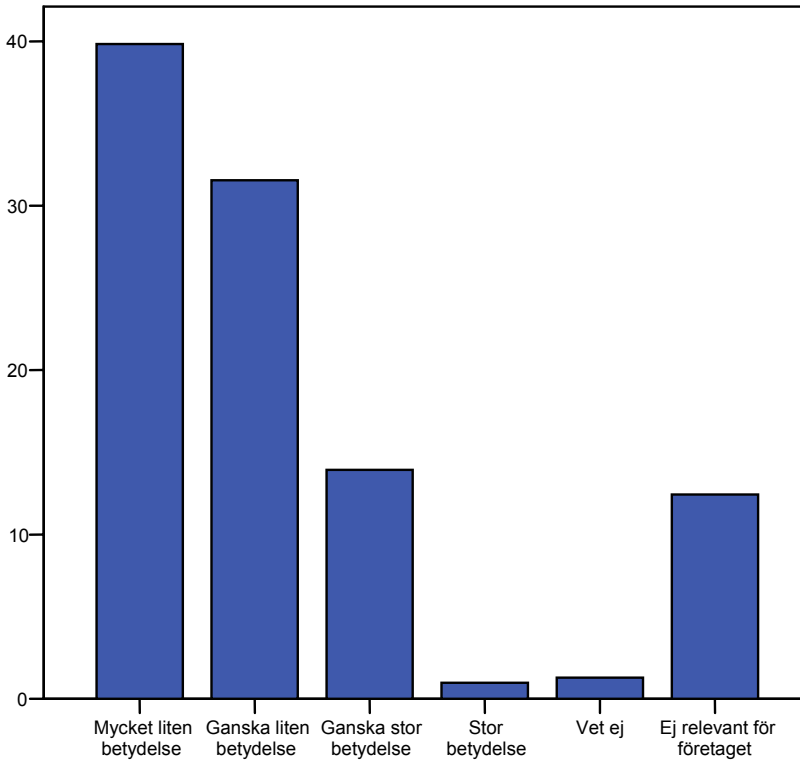
Diagram 6. Betydelsen av ett ökat utbud av kvalificerad arbetskraft för investeringar i Sverige.



Källa: ITPS

De flesta företag svarar att ett ökat utbud är av ganska stor eller stor betydelse för investeringsbeslut. Denna inställning till kvalificerad arbetskraft kan jämföras med den till betydelsen av ett ökat utbud av okvalificerad arbetskraft, vilken visas i diagram 7.

Diagram 7 Betydelsen av ett ökat utbud av okvalificerad arbetskraft för investeringar i Sverige.

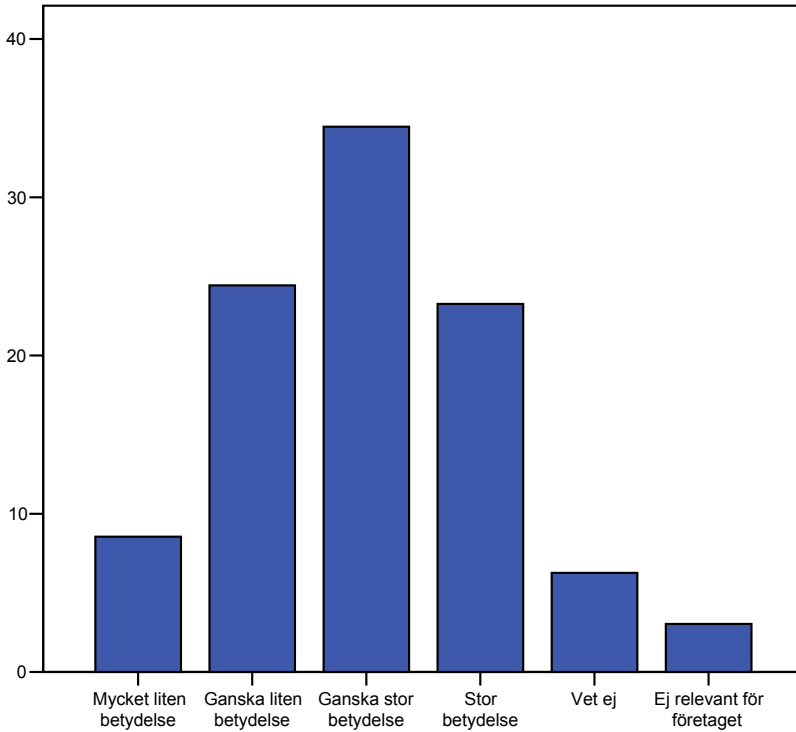


Källa: ITPS

Tillgången på okvalificerad arbetskraft bedöms inte av företagen som särskilt viktig. Detta indikerar att investeringar i Sverige görs för att lokalisera relativt kvalificerad verksamhet.

Betydelsen av förenklad arbetsrättslagstiftning och avtal visas i diagram 8.

Diagram 8 Betydelsen av förenklad arbetsrätt för investeringar i Sverige.

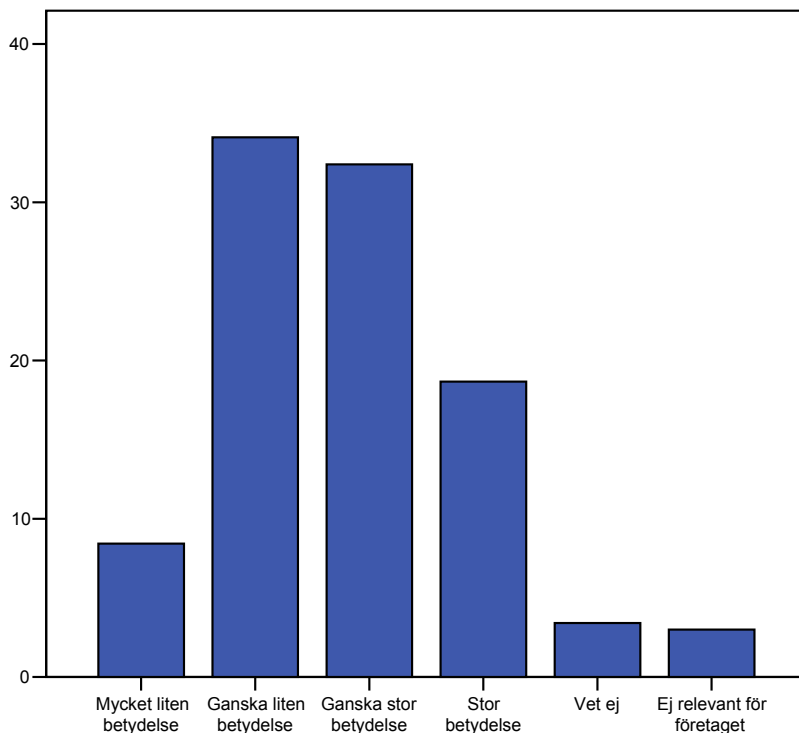


Källa: ITPS

Arbetsrätten tillmäts relativt stor betydelse, även om det är en lika stor andel som anger att den har ganska liten betydelse som anger att den har stor betydelse.

Betydelsen av lägre bolagsskatter visas i diagram 9.

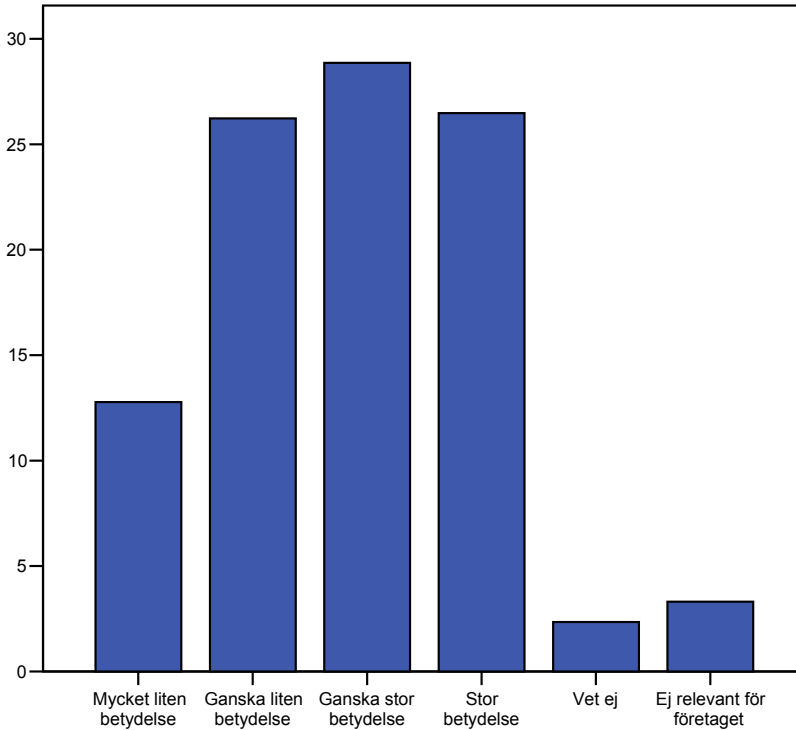
Diagram 9 Betydelsen av lägre bolagsskatter för investeringar i Sverige.



Källa: ITPS

Här svarar en ganska stor andel att bolagsskatterna har mycket liten eller ganska liten betydelse. Emellertid är det cirka 20 procent som svarar att bolagsskatterna har stor betydelse. Inställningen till bolagsskatterna kan jämföras med den till nivån på beskattningen av inkomst av tjänst, vilket visas i diagram 10.

Diagram 10 Betydelsen av lägre skatt på inkomst av tjänst för investeringar i Sverige.



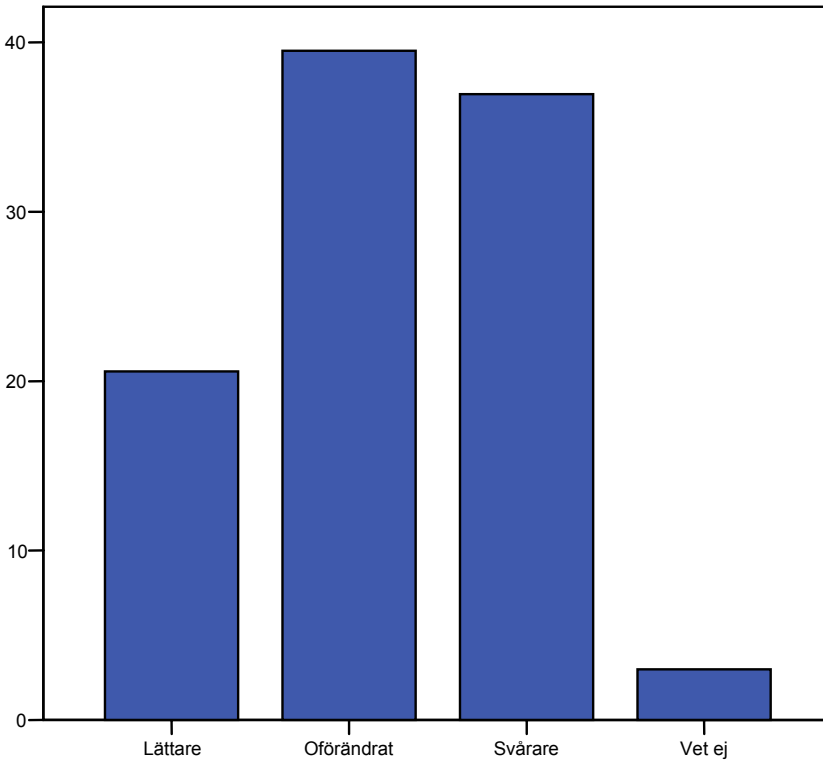
Källa: ITPS.

Det är en tydlig majoritet av företagen som anser att nivån på inkomstskatterna har ganska stor eller stor betydelse för investeringarna, vilket är en något större andel än för bolagsskatterna. Detta resultat kan kopplas samman med betydelsen av kvalificerad arbetskraft, eftersom höga inkomstskatter gör det dyrare att anställa kvalificerad arbetskraft.

Betingelser för sysselsättningstillväxt i Sverige och utomlands

I diagram 11 visas hur företagen bedömer möjligheten att rekrytera kvalificerad arbetskraft på 5 års sikt.

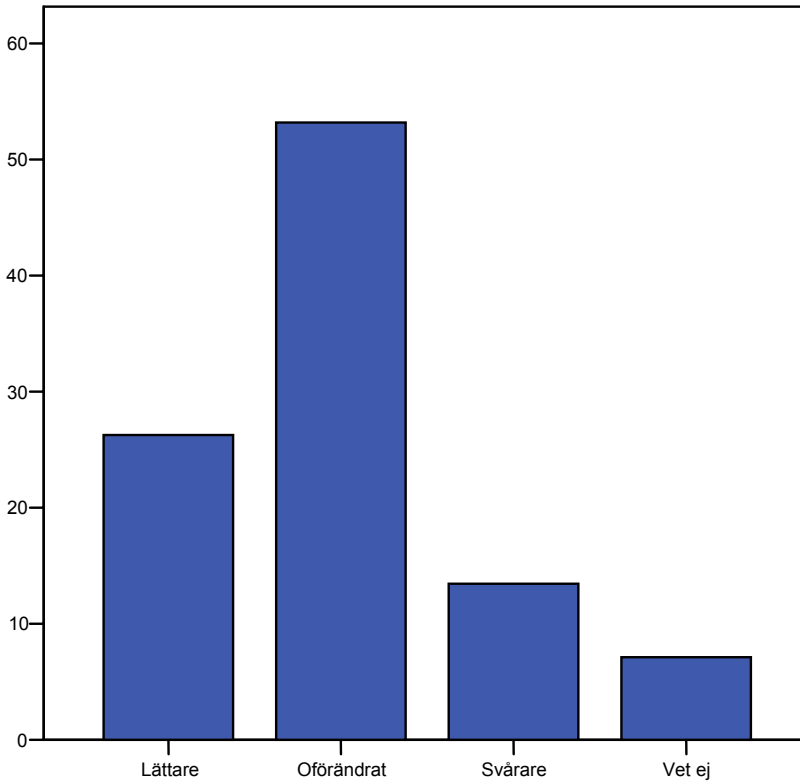
Diagram 11 Företagens bedömning av möjligheten att rekrytera kvalificerad arbetskraft på 5 års sikt.



Källa: ITPS.

Det är en relativt stor andel som pekar på att det kommer att bli svårt att rekrytera arbetskraft på sikt. Företagens bedömning av möjligheten att rekrytera mindre kvalificerad arbetskraft visas i diagram 12.

Diagram 12 Företagens bedömning av möjligheten att rekrytera mindre kvalificerad arbetskraft på 5 års sikt.

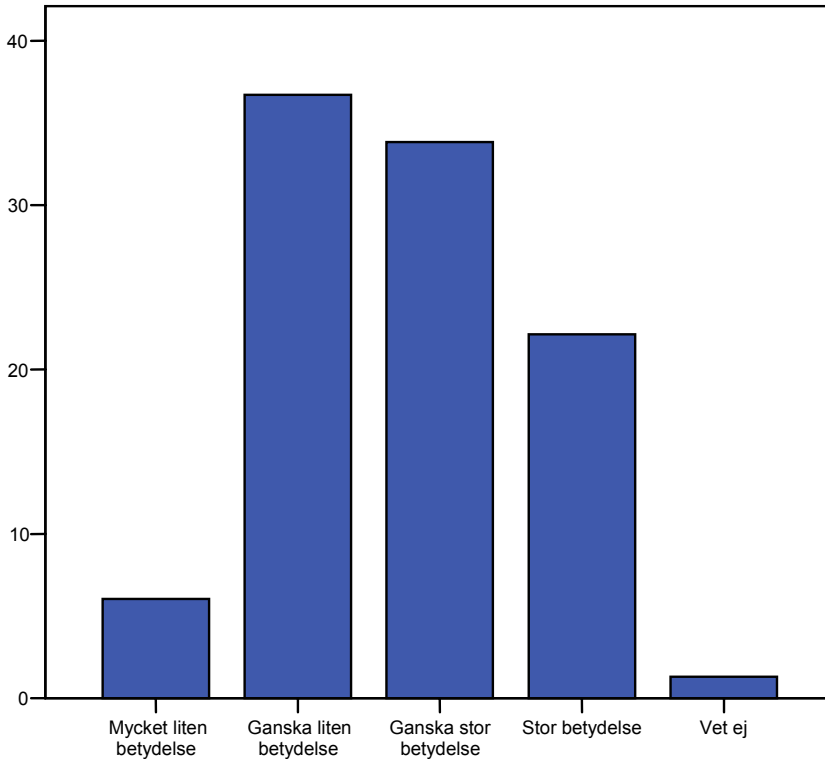


Källa: ITPS

När det gäller mindre kvalificerad arbetskraft så ser den stora majoriteten av företag inga rekryteringssvårigheter. Med tanke på den strategiska betydelsen för investeringar som tillgången på kvalificerad arbetskraft utgör är det bekymmersamt att företagen ser rekryteringssvårigheter avseende denna arbetskraftskategori.

Arbetskraftskostnadernas betydelse för rekryteringen av kvalificerad arbetskraft visas i diagram 13.

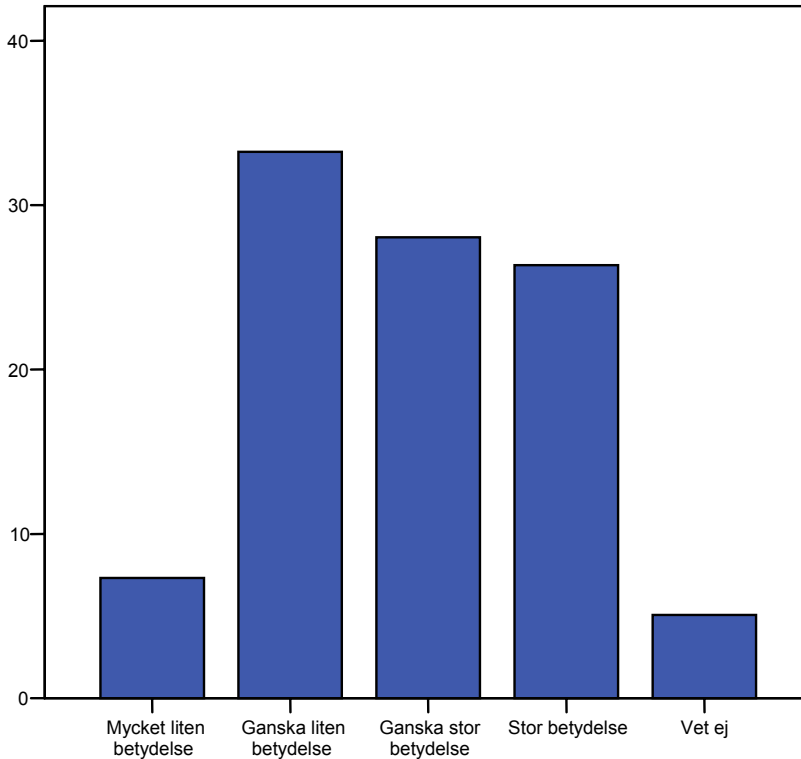
Diagram 13 Företagens bedömning av betydelsen av arbetskraftskostnaderna för att rekrytera kvalificerad arbetskraft på 5 års sikt.



Källa: ITPS

Även om omkring hälften av företagen bedömer att arbetskraftskostnaderna har ganska stor eller stor betydelse för rekryteringen, är det drygt 40 procent som anser att kostnaderna har mindre betydelse. Betydelsen av arbetskraftskostnaderna för rekryteringen av mindre kvalificerad arbetskraft visas i diagram 14.

Diagram 14 Företagens bedömning av betydelsen av arbetskraftskostnaderna för att rekrytera mindre kvalificerad arbetskraft på 5 års sikt.

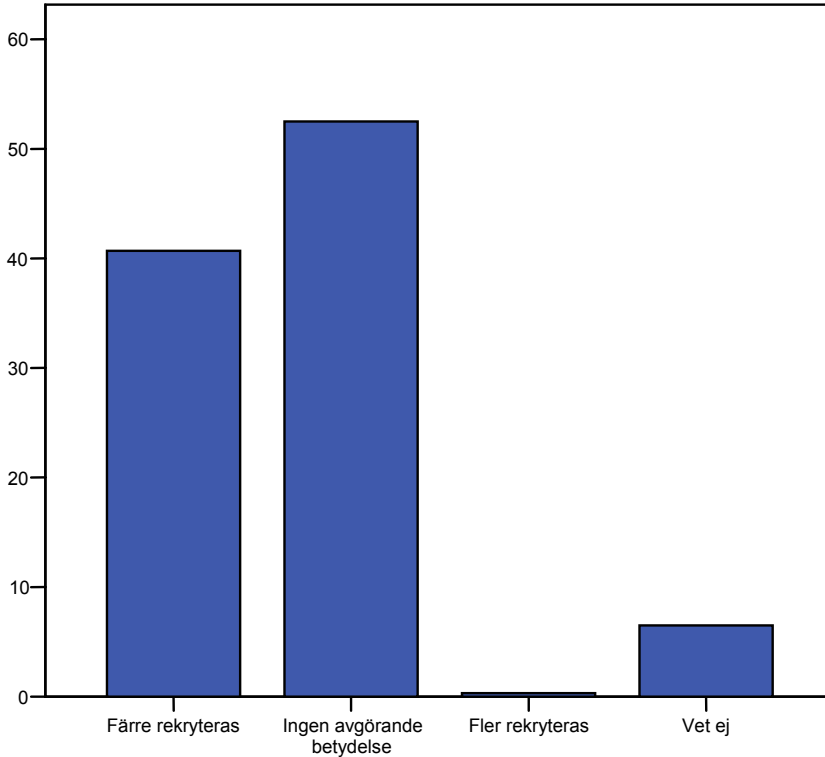


Källa: ITPS

Det är en något större andel som anger att arbetskraftskostnaderna har stor betydelse för rekryteringen av mindre kvalificerad arbetskraft. Detta indikerar att kostnadskonkurrens är ett större inslag i produktion som utnyttjar mindre kvalificerad arbetskraft än i produktion som utnyttjar kvalificerad. Emellertid är arbetskraftskostnaderna viktiga för rekryteringen i bägge fallen

Slutligen visas i diagram 15 företagens bedömning av arbetsrättslagstiftningens betydelse för deras rekryteringsplaner under de kommande 5 åren.

Diagram 15 Företagens bedömning av arbetsrättslagstiftningens betydelse för de egna rekryteringsplanerna.



Källa: ITPS

Som framgår av diagrammet är företagens inställning relativt entydig. Arbetsrättslagstiftningen bedöms ha ingen betydelse eller leda till att färre rekryteras. Våldigt få företag gör bedömningen att fler kommer att rekryteras.

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier, är en statlig myndighet med uppdraget att bidra till en klokare tillväxtpolitik i Sverige. ITPS förser främst regeringskansliet, riksdagens ledamöter samt andra statliga myndigheter med underlag i form av statistik, utvärderingar och analyser inom näringspolitikens och den regionala utvecklingspolitikens områden.

En klok tillväxtpolitik grundar sig på:

- Statistik och analyser av näringslivets struktur och dynamik - för att få en aktuell och relevant bild av hot och möjligheter
- Utvärderingar av resultat och effekter av politiska åtgärder och program - för att lära av genomförda insatser
- Omvärldsanalyser för att blicka utåt och framåt - vilka är framtidens frågor på den svenska tillväxtpolitikens agenda?

Att förmedla detta underlag är ITPS uppgift.

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier

Studentplan 3, 831 40 Östersund

Telefon: 063 16 66 00

Fax: 063 16 66 01

info@itps.se

www.itps.se

ISSN 1652-0483

 **ITPS** INSTITUTET FÖR
TILLVÄXTPOLITISKA
STUDIER